

KS. JACEK MAREK NOGOWSKI*

REALIZACJA MIŁOSIERDZIA BOŻEGO W DZIAŁALNOŚCI CARITAS

Wstęp

Kościół Katolicki od początku swego istnienia angażuje się w działalność charytatywną, którą rozumie jako kontynuację misji pasterskiej Chrystusa, akcentując jej wymiar apostołski i pastoralny. Pierwsi chrześcijanie dawali niedościgniony przykład miłości bezinteresownej, a nawet heroicznej wobec najsłabszych grup społecznych (sieroty, wdowy, przybysze). W okresie patrystycznym Ojcowie wiary zachęcali do praktykowania trzech najprzedniejszych dobrych uczynków, wśród których post i jałmużna stanowiły konkretne formy pomocy ubogim. Kościół średniowieczny otwierał i prowadził przytulki, schroniska, szpitale, szkoły dla sierot, ubogiej młodzieży, osób starszych i kalekich. W krzewieniu dzieł miłosierdzia odznaczyły się również zakony żebracze, otaczając troską ludzi ubogich, zakony i zgromadzenia z charyzmatem niesienia pomocy duchowej i materialnej poszczególnym grupom społecznym oraz wielcy święci. W ostatnich dwu stuleciach w trosce o ubogich powstają nowe dzieła charytatywne, wśród których należy wyróżnić Caritas Internationalis i Caritas krajowe. W Polsce od ponad dwudziestu lat podjęto zinstytucjonalizowaną i zorganizowaną działalność na rzecz ubogich i potrzebujących, powołując we wszystkich diecezjach biura Caritas. Posługiwanie ubogim i cierpiącym przybiera różne formy m.in. w zorganizowanej działalności charytatywnej, której podmiotem jest Kościół jako wspólnota (Kościół powszechny, lokalny); przez organizacje i grupy świeckich (bractwa, stowarzyszenia, ruchy, fundacje, Caritas diecezjalna, Caritas Polska); czy indywidualne inicjatywy poszczególnych wiernych¹.

---

* Ks. mgr lic. Jacek Marek Nogowski – doktorant na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; e-mail: j.m.nogowski@diecezja.elk.pl

¹ Por. Z. Sobolewski, *By nie zabrakło świadectwa miłosierdzia*, w: *Posługa miłości 20 lat Caritas Diecezji Toruńskiej*, red. D. Adamowicz, J. Palczewski, Toruń 2012, s. 22-24.

Niniejszy artykuł podejmuje próbę ukazania realizacji Bożego Miłosierdzia w działalności Caritas opartej na Magisterium Kościoła i bogatej tradycji charytatywnej Kościoła katolickiego, sięgającej swoimi korzeniami jego początków, jako wypełnienie przykazania miłości bliźniego i wyraz solidarności w Chrystusie z ubogimi.

Magisterium Kościoła

Caritas w Polsce z uwagą wsłuchuje się w głos Kościoła, który jest nauczycielem braterstwa i miłości miłosiernej oraz zachęca swoich członków do pełnienia dzieł miłosierdzia. Stąd też Caritas w swojej działalności charytatywno-opiekuńczej kieruje się wskazaniem magisterium Kościoła. Wśród dokumentów Soboru Watykańskiego II należy wspomnieć: Konstytucję duszpasterską o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*, oraz Dekret o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes divinitus*².

Kwestie miłości bliźniego, chrześcijańskiego miłosierdzia czy służby na rzecz ubogich były wielokrotnie poruszane w nauczaniu papieży, którzy uwrażliwiali Kościół na sprawy miłosierdzia, upominając się o poszanowanie godności i praw ubogich. Troskę o Caritas chrześcijańską i wrażliwość na współczesne przejawy ubóstwa materialnego i kulturowego dzisiejszego świata przejawiali szczególnie Jan Paweł II, Benedykt XVI i papież Franciszek.

Święty Jan Paweł II wprowadził określenie „nowa wyobraźnia miłosierdzia”, które zadomowiło się w umysłach i wyznacza styl kościelnej działalności charytatywnej Kościoła. W obliczu rozpowszechnionych form ubóstwa potrzebna jest „wyobraźnia miłosierdzia” w duchu solidarności z bliźnimi, dzięki której pomoc jest świadectwem braterskiej wspólnoty dóbr³. W Encyklice *Dives in misericordia* św. Jan Paweł II podkreślał, że człowiek nie tylko doświadcza i dostępuje miłosierdzia Boga samego, ale także jest powołany do tego, ażeby sam czynił miłosierdzie drugim. Miłosierdzie staje się nieodzownym czynnikiem kształtującym relacje międzyludzkie w duchu najgłębszego poszanowania wszystkiego, co dotyczy człowieka oraz wzajemnego braterstwa⁴. W Liście Apostolskim *Salvifici Doloris* papież przypominał, że „Miłosiernym Samarytaninem jest każdy człowiek, który zatrzymuje się przy cierpieniu drugiego człowieka. Owo zatrzymanie się nie oznacza ciekawości, ale gotowość działania. Miłosiernym Samarytaninem jest każdy człowiek wrażliwy na

² Sobór Watykański II, Konstytucje, Dekrety, Deklaracje, red. S. Jaworski, L. Krawczyk, Poznań 2002.

³ Por. Jan Paweł II, *Novo millennio ineunte*, w: *Listy Apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, red. J. Nikolajew, Kraków 2013, nr 50.

⁴ Por. Jan Paweł II, *Dives in misericordia*, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. I, red. S. Małysiak, Kraków 1996, nr 14.

*cudze cierpienie, człowiek, który „wzrusza się” nieszczęściem bliźniego”⁵. W Adhortacji *Christifideles Laici* czytamy, że cały Kościół jest bezpośrednio powołany do pełnienia służby miłości. *Miłość bliźniego* wyrażająca się w najstarszych i zawsze nowych dziełach miłosierdzia, co do ciała i co do ducha, stanowi najbardziej bezpośrednią, powszechną i powszednią formę ożywiania duchem chrześcijańskim porządku doczesnego, co stanowi specyficzne zadanie świeckich. Wolontariat przeżywany w jego prawdzie, jako bezinteresowne słuźenie ludziom, zwłaszcza najbardziej potrzebującym i zapomnianym przez struktury opieki społecznej, należy określić, jako ważny wyraz apostołstwa, w którym świeccy mężczyźni i kobiety pełnią rolę pierwszoplanową⁶. Papież podkreślił znaczenie działalności Caritas, gdy otwierają się rozległe dziedziny, w których miłość Boża uobecnia się w działaniu chrześcijan. „*Krzyk i wołanie biednych* domaga się od nas konkretnej i wielkodusznej odpowiedzi. Domaga się gotowości słuźenia bliźniemu. Starajmy się tak postępować i tak żyć, by nikomu w naszej Ojczyźnie nie brakło dachu nad głową i chleba na stole, by nikt nie czuł się samotny, pozostawiony bez opieki. Pragnę w tym miejscu podkreślić aktywność placówek Caritas Kościoła”⁷. W ostatniej pielgrzymce do Polski św. Jan Paweł II pozostawił przesłanie Bożego Miłosierdzia: „Trzeba spojżenia miłości, aby dostrzec obok siebie brata, który wraz z utratą pracy, dachu nad głową, możliwości godnego utrzymania rodziny i wykształcenia dzieci doznaje poczucia opuszczenia, zagubienia i beznadziei. Potrzeba „wyobraźni miłosierdzia”, aby przyjść z pomocą dziecku zaniedbanemu duchowo i materialnie; aby nie odwracać się od chłopca czy dziewczyny, którzy zagubili się w świecie różnorodnych uzależnień lub przestępstwa; aby nieść radę, pocieszenie, duchowe i moralne wsparcie tym, którzy podejmują wewnętrzną walkę ze złem. Potrzeba tej wyobraźni wszędzie tam, gdzie ludzie w potrzebie wołają do Ojca miłosierdzia: „Chleba naszego powszedniego daj nam dzisiaj”. Oby dzięki bratniej miłości tego chleba nikomu nie brakowało”⁸.*

Papież Benedykt XVI w Encyklice *Deus caritas est* ukazuje działalność charytatywną Kościoła wyrażoną przez miłość bliźniego, która jest przede wszystkim powinnością każdego wierzącego, ale jest także zadaniem wspólnoty kościelnej na każdym poziomie: od wspólnoty lokalnej, przez Kościół partykularny, aż po Kościół powszechny w jego wymiarze globalnym. Konsekwencją tego jest fakt, że miłość potrzebuje organizacji, aby w sposób uporządkowany słuźyła wspólnocie. Organizacje charytatywne Kościoła, począwszy od *Caritas* (diecezjalnej, krajowej i międzynarodowej) powinny wypracować od-

⁵ Por. Jan Paweł II, *Salvifici Doloris*, w: *Listy Apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, dz. cyt., nr 28.

⁶ Por. Jan Paweł II, *Christifideles laici*, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. I, red. S. Małysiak, Kraków 1996, nr 41.

⁷ Por. Jan Paweł II, Homilia w Elku 8 VI 1999 r., w: Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia homilie*, red. J. Poniewierski, Kraków 2012.

⁸ Por. Jan Paweł II, Homilia w Krakowie 18 VIII 2002 r., w: Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt.

powiednie środki i nade wszystko zaktywizować ludzi, którzy podejmą dzieło miłosierdzia. Wewnętrzna natura Kościoła wyraża się w troistym zadaniu: a) głoszenie Słowa Bożego (*kerygma-martyria*); b) sprawowanie Sakramentów (*leiturgia*); c) posługa miłości (*diaconia*). *Caritas* nie jest dla Kościoła rodzajem opieki społecznej, którą można by powierzyć komu innemu, ale należy do jego natury, jest niezbywalnym wyrazem jego istoty⁹. Podczas wizyty „Ad limina Apostolorum” biskupów polskich papież Benedykt XVI przypomniał, że wychowanie do wiary polega przede wszystkim na rozwijaniu tego, co jest w człowieku dobre. Wielką szansą wychowawczą jest rozwój wolontariatu inspirowanego duchem ewangelicznym. Papież zachęcił do tworzenia młodzieżowych zespołów Caritas w parafiach i szkołach¹⁰.

Papież Franciszek w trakcie ingresu do katedry św. Jana na Lateranie wskazał, że Zbawiciel dał niezliczone dowody miłosierdzia. Mając to na uwadze, nie powinniśmy utracić ufności w cierpliwe miłosierdzie Boga¹¹. W Adhortacji *Evangelii gaudium* Papież przypomniał, że dzieła miłości względem bliźniego są najdoskonalszym zewnętrznym wyrazem wewnętrznej łaski Ducha: „czynnikiem zajmującym w prawie nowym pierwsze miejsce jest łaska Ducha Świętego, która przejawia się w wierze działającej przez miłość”¹². W Encyklice *Lumen fidei* Papież podkreślił, że „Dekalog nie jest zbiorem zakazów, ale zawiera konkretne wskazania, pozwalające wyjść z pustyni «ja», będącego dla siebie punktem odniesienia, zamkniętego w sobie, i nawiązać dialog z Bogiem, dać się ogarnąć Jego miłosierdziu, aby nieść Jego miłosierdzie. Dekalog jawi się, jako droga wdzięczności, odpowiedzi miłości, możliwa dlatego, że przez wiarę otwarliśmy się na doświadczenie przemieniającej miłości Bożej względem nas”¹³. Nie sposób w tym miejscu wymienić wszystkich dokumentów, homilii i przemówień papieskich dotyczących Bożego Miłosierdzia obecnego w działalności Caritas oraz czynnej miłości bliźniego, do której wszyscy jesteście powołani.

Rys historyczny

Postanowienia Soboru Trydenckiego przyczyniły się do rozwoju działalności charytatywnej Kościoła Katolickiego, zobowiązując biskupów katolickich do wzmoczonej troski o stan i działalność szpitali parafialnych i miejskich. Wzorem pracy charytatywnej stała się działalność św. Karola Boromeusza, czy św. Jana Bożego oraz wielu bractw miłosierdzia i zgromadzeń zakonnych (np.

⁹ Por. Encyklika Ojca Świętego Benedykta XVI, *Deus caritas est*, nr 20, 25, 31.

¹⁰ Por. Benedykt XVI do biskupów polskich w czasie wizyty „Ad limina Apostolorum” 26 XI 2005 r., „Pastores” 30 (2006), nr 1, s. 138.

¹¹ Por. Homilia Papieża Franciszka wygłoszona w Bazylice św. Jana na Lateranie 7 IV 2013 r. (<http://www.radiomaryja.pl/multimedia/homilia-papieza-franciszka-wygloszona-w-bazylice-sw-jana-na-lateranie>, z dnia 27.11.2014).

¹² Por. Ojciec Święty Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium*, nr 37.

¹³ Por. Encyklika Ojca Świętego Franciszka *Lumen fidei*, nr 46.

bonifratrów), które zbierało środki (z jałmużny od świeckich, duchownych oraz innowierców) przeznaczone na utrzymanie ubogich, ich leczenie i opiekę nad wszystkimi potrzebującymi. Pomoc dotyczyła bezpłatnego poradnictwa medycznego, opatrywania ran i nieodpłatnego przekazywania leków. Zgromadzenie bonifratrów skupiała się na doraźnej pomocy potrzebującym i zapobieganiu negatywnych skutków biedy, bezdomności oraz marginalizacji społecznej¹⁴.

Kraje katolickie rozwijały swoją dobroczynność przez różnego rodzaju zakłady, szpitale, przytulki prowadzone przez osoby świeckie oraz zgromadzenia np. felicjanek, józefitek, albertynów i albertynek, misjonarzy Wincentego á Paulo, szarytek i inne zgromadzenia bezhabitowe (powstające z inicjatywy bł. Honorata Koźmińskiego). Ważną rolę odegrały również zgromadzenia albertyńskie, którego założyciel – brat Albert Chmielowski – wzorował się na działalności Konferencji św. Wincentego á Paulo oraz franciszkańskich tercjarzy. Towarzystwo Pomocy im. Brata Alberta ma na celu niesienie pomocy osobom bezdomnym i ubogim. Towarzystwo zrzesza swoich członków w zorganizowanych kołach, które stara się zorganizować schronisko, kuchnię lub inną formę pomocy ludziom bezdomnym i ubogim. Kolejnym zadaniem Towarzystwa jest organizowanie opieki i pomocy dla osób samotnych (odwiedzanie w domu, zakupy, załatwianie spraw w urzędach), udzielanie pomocy prawnej, współdziałanie z terenowymi organami władzy i administracji państwowej, instytucjami społecznymi i kościelnymi oraz udzielanie pomocy materialnej i żywnościowej rodzinom najuboższym, wielodzietnym (także zwolnionym z zakładów karnych, alkoholikom, chorym oraz osobom z zaburzeniami psychicznymi)¹⁵.

W połowie XIX wieku ważną rolę odegrało Zgromadzenie Salezjańskie prowadząc działalność charytatywną wśród opuszczonej młodzieży (szczególnie dotkniętej różnymi patologiami). Powstające domy pracy przygotowywały do samodzielnego wykonywania zawodu, formowały pod względem wychowawczo-religijnym młodzież oraz młodych robotników¹⁶.

Charytatywna działalność Kościoła nakierowana jest na osoby znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej, np. bezdomni, chorzy (pacjenci szpitali i hospicjów), samotni, dzieci, starcy, osoby upośledzone fizycznie oraz psychicznie, matki samotnie wychowujące dzieci, więźniowie oraz dotknięci skutkami nałogów, niedostosowania społecznego, bezrobocia. W celu uporządkowania i skoordynowania tej działalności w różnych formach (wydawniczych, opiekuńczych, wychowawczych) powołano międzynarodowe, krajowe i lokalne Caritas. Od 1924 r. w imieniu całego Kościoła rozpoczęła formalną działalność Organizacja Caritas Catholica, która objęła swym zasięgiem większość

¹⁴ Por. Z. Pochmara-Wysoczyńska, *Bonifratrzy i ich posługiwanie*, Kraków 1997, s. 49.

¹⁵ Por. J. Śledzianowski, *Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta a bezdomność*, Wrocław 1995, s. 16.

¹⁶ Por. R. Łukaszyk, F. Woronowski, *Duszpasterstwo dobroczynne*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 2, red. F. Grygielewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułowski, Lublin 1985, k. 1386.

krajów na świecie, świadcząc swoją pomoc w trudnych sytuacjach (np. konfliktów zbrojnych, wojen, katastrof naturalnych, pandemii). Głównym celem Caritas jest koordynacja działalności swoich oddziałów oraz wszystkich podmiotów Kościelnych świadczących pomoc socjalną (domy zakonne, stowarzyszenia, sodalicje, bractwa). W 1951 r. nazwę Caritas zmieniono na Caritas Internationalis, a od 1971 r. charytatywne działalność Kościoła koordynuje papieska rada Cor Unum ustanowiona przez Papieża Pawła VI zapewniająca zaplecze merytoryczne i administracyjno-prawne¹⁷.

W drugiej połowie XX w. dobroczynność wcześniej finansowana przez zamożnych filantropów stała się domeną instytucji państwa, jako pomoc poszczególnym obywatelom lub całym grupom doświadczającym ubóstwa, przez co nabrała anonimowego charakteru. W 1950 r. kościelne oddziały Caritas w tzw. Polsce Rzeczypospolitej Ludowej zostały dekretami reżimu komunistycznego zlikwidowane, a jego majątek został przekazany Zrzeszeniu Katolików Świeckich „Caritas” marionetkowej organizacji sterowanej przez władzę. W tym czasie intensywną pomoc charytatywną świadczyły domy zakonne i zgromadzenia, organizujące kuchnie, pomoc medyczną i socjalną. W latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku Kościół był głównym dystrybutorem darów napływających do Polski z zagranicy. Wówczas Komisja Duszpasterstwa Miłosierdzia przy Komisji Episkopatu prowadząca działalność charytatywną została przemianowana na Komisję Charytatywną Episkopatu Polski. Początkiem współczesnej działalności charytatywnej Kościoła była Instrukcja Episkopatu Polski z 1986 r., powołująca parafialne zespoły charytatywne, które organizowały dystrybucję darów z zagranicy na poziomie lokalnym¹⁸.

Po roku 1989 r. powstały pierwsze oddziały Caritas, które rozwijały się w ramach poszczególnych diecezji, a w 1990 r. Episkopat Polski powołał krajowy organ koordynacyjny pod nazwą Caritas Polska, jako odpowiedź na nowe niepokojące zjawiska, zwłaszcza pogłębiające się ubóstwo oraz stopniowa marginalizacja niektórych grup społecznych. Caritas Polska stawia sobie następujące cele:

- koordynacja i usprawnianie wszystkich akcji Caritas diecezjalnych;
- reprezentacja Caritas w kraju oraz poza jego granicami;
- organizacja określonych form pomocy materialnej w kraju i poza jego granicami;
- udostępnianie posiadanej bazy materialnej świadczącej różne formy pomocy;
- zarządzanie funduszami celowymi w kraju i za granicą;
- szeroko rozumiana informacja społeczna, obejmująca: szkolenie pracowników;

---

¹⁷ Por. U. Nogowska, *Działalność Caritas w Polsce i na świecie*, Lublin 2004, s. 2 (praca magisterska KUL).

¹⁸ Por. K. Górniak, *O współczesnej dobroczynności*, w: *Przeciw biedzie. Programy, pomysły, inicjatywy*, red. E. Tarkowska, Warszawa 2002, s. 80.

- rozpoznawanie problemów i zasięgu ubóstwa, działalność w mediach i wydawnictwie „Pro Caritate”;
- współpraca z państwowymi i społecznymi inicjatywami, mającymi na celu przeciwdziałanie bezrobociu oraz marginalizacji społecznej¹⁹.

Współczesna Caritas ma charakter międzynarodowej federacji kościelnej. Obejmuje 162 organizacje działających w ponad 200 państwach pod nazwą Caritas Internationalis, która działa w oparciu o struktury kontynentalne, tj. Caritas Afryka, Caritas Ameryka Południowa, Caritas Ameryka Północna, Caritas Azja, Caritas Bliski Wschód (Afryka Północna), Caritas Oceania i Caritas Europa. Podział regionalny jest podyktowany zróżnicowanymi potrzebami, związanymi z poziomem rozwoju gospodarczego, zagrożeniami naturalnymi i politycznymi. Caritas Europa koordynuje działania 48 organizacji krajowych z 44 krajów europejskich oraz pełni też funkcje reprezentacyjne i informacyjne na szczeblu europejskim²⁰.

Działalność Caritas²¹

Praca Caritas diecezjalnych uwarunkowana jest regionalnym zróżnicowaniem społeczno-gospodarczo-ekonomicznym. Istnieją regiony o bardziej zakorzenionej tradycji samopomocy i samoorganizowania się. Środowiska wielkomiejskie mają większą łatwość organizowania pracy charytatywnej ze względu na bliskość centrów decyzyjnych i wysoki poziom organizacji życia społecznego. Caritas nie dysponuje stałym dochodem, stąd konieczność znacznego udziału finansowego innych podmiotów w jej działalności (szczególnie, jeśli chodzi o stałe placówki Caritas, których utrzymywanie jest bardzo kosztowne). Bardzo ważnymi partnerami i źródłami finansowania Caritas są samorządy, które zawierają z Caritas kontrakty na świadczenie różnorodnych usług społecznych. Istotny jest też udział pomocy zagranicznej, sponsorów i indywidualnych ofiarodawców, którzy nie tylko dostarczają środków w ramach lokalnych i ogólnopolskich kwest i zbiórek, ale też stanowią niezbędne społeczne zaplecze Caritas. Pomocą są też środki z funduszy europejskich i 1% podatku dochodowego od osób fizycznych. Działalność Caritas podzielona jest na następujące obszary tj. dziecko, młodzież, rodzina; niepełnosprawność; choroba, podeszły wiek, skrajne ubóstwo, klęski żywiołowe, wypadki losowe. Obszary te bardzo często zazębiają się. Są też inne dziedziny, w których Caritas prowadzi swoją działalność, np. problem bezrobocia, bezdomności, migracji, uzależnień.

Formy pomocy działalności Caritas możemy podzielić na: a) przedsięwzięcia cykliczne; b) pomoc indywidualna; c) akcje; d) formacja i edukacja. Pomoc Caritas jest udzielana w ramach poszczególnych Caritas diecezjalnych,

---

¹⁹ Por. U. Nogowska, *Działalność Caritas...*, dz. cyt., s. 3-4.

²⁰ Por. tamże, s. 5.

²¹ Por. tamże, s. 6-8.

Parafialnych Zespołów Caritas, Szkolnych Kół Caritas czy innych zespołów charytatywnych lub w ramach wyspecjalizowanych placówek i punktów.

a) Przedsięwzięcia cykliczne

* Zbiórki – Caritas organizuje regularnie różnego rodzaju zbiórki na rzecz potrzebujących. Do tradycji należy już połączone z kwestowaniem rozprowadzanie świec Wigilijnego Dzieła Pomocy Dzieciom oraz zbierana do specjalnych skarbonek jałmużna wielkopostna. Wpływy z kwesty wigilijnej przeznaczone są zawsze na pomoc dla ubogich dzieci.

* Wakacje – Organizowanie wakacji oraz ferii zimowych dla dzieci ubogich i zaniedbanych. Kolonie, obozy, półkolonie, pobyty u indywidualnych rodzin organizowane są we wszystkich niemal diecezjach, zarówno na szczeblu diecezjalnym, jak i parafialnym. Akcją wakacyjną są objęte również dzieci ze Wschodu (także ze środowisk polonijnych), np. z Białorusi, Ukrainy, Federacji Rosyjskiej (m.in. z Syberii), Łotwy, Kazachstanu, Litwy. Caritas organizuje również co roku pobyty wakacyjne dla osób niepełnosprawnych, starszych i chorych, często połączone z rehabilitacją.

* Tydzień Miłosierdzia – To czas budzenia wrażliwości wspólnot parafialnych na niedolę ludzi potrzebujących. W szczególności na szczeblu parafialnym grupy charytatywne mają w tym czasie okazję do głębszej refleksji nad sensem i celami swych działań, zaprezentowania się szerszemu audytorium i podjęcia konkretnych przedsięwzięć. Na coroczny Tydzień Miłosierdzia Caritas Polska drukuje specjalne plakaty i materiały liturgiczno-homiletyczne.

* Specjalne dni – Regularnie powtarzają się dedykowane uroczystości i obchody organizowane z myślą o potrzebujących z okazji Dnia Chorych, Wielkanocy, Tygodnia Miłosierdzia, Dnia Dziecka, Bożego Narodzenia itp.. Zaniedbane dzieci, osoby starsze, samotne, niepełnosprawne, chore zapraszane są na posiłki, spotkania, wycieczki oraz obdarowywane upominkami i paczkami żywnościowymi.

b) Pomoc indywidualna

* Placówki Caritas świadczą pomoc zgłaszającym się lub zgłoszonym indywidualnym osobom. Dotyczy to szczególnie: opłacanie obiadów w szkole ubogim dzieciom, wydawanie paczek żywnościowych, używanej odzieży i sprzętów, opłacanie leków, rachunków za media, a na szczeblu parafialnym w większym stopniu możliwy jest osobisty kontakt z potrzebującym (odwiedziny u chorych, pomoc w czynnościach domowych itp.).

c) Akcje

* W sytuacjach szczególnych ze względu na nagłość i zasięg problemu (np. katastrofy, klęski żywiołowe, wojny) Caritas podejmuje akcje pomocy dla poszkodowanych, a w miarę możliwości realizuje projekty pomocy długofalowej. Takie akcje podejmowane były na rzecz powodzian w różnych rejonach Polski oraz na rzecz dotkniętej klęskami żywiołowymi ludności w innych krajach. Pomoc kierowana za granicę przybiera postać transportów z niezbędnymi towarami lub wsparcia finansowego. Dla przykładu Caritas Polska współorga-

nizowała transporty pomocy humanitarnej na Białoruś, do Kazachstanu, Czeczenii, Bośni, Rwandy i Litwy. Natomiast pomoc finansowa przekazana została Korei Płn., Rwandzie, Bangladeszowi, Białorusi, Kazachstanowi, Ukrainie, Litwie, Abchazji. Akcje finansowane są najczęściej ze specjalnych zbiórek lub z SMS o treści „POMAGAM”.

d) Formacja i edukacja

* W zaangażowaniu charytatywnym dużą wagę przykładają się do wewnętrznej formacji i właściwego kształtowania motywacji oraz przekazywania niezbędnej wiedzy fachowej. Działania w tym zakresie podejmowane są na szczeblu diecezjalnym przez organizowanie rekolekcji i szkoleń dla wolontariuszy i pracowników Caritas.

Placówki Caritas²²

Prowadzone przez Caritas różnego typu placówki socjalne odgrywają ważną rolę, a wśród nich: świetlice socjoterapeutyczne, kuchnie dla ubogich, noclegownie, domy pobytu dziennego, stacje pomocy medycznej i psychologicznej, hospicja domowe. Szczególną placówką jest Dom Samotnej Matki (Domy Matki i Dziecka), w którym zapewniona jest opieka, pomoc prawno-administracyjna, czy poszukiwanie pracy lub mieszkania. Prowadzone są również Domy dla Ofiar Przemocy, szczególnie dla kobiet z dziećmi, które w swoim domu narażone są na przemoc psychiczną i fizyczną (uzyskują wsparcie prawne, psychologiczne). Inne placówki to środowiskowe świetlice socjoterapeutyczne, które zapobiegają bezpośredniemu doświadczeniu ubóstwa przez najmłodszych, zapewniają wsparcie w postaci posiłków, opieki medycznej, kompensacji dydaktycznej w trudnościach szkolnych oraz pełnią funkcję profilaktyczną w redukcji zagrożenia patologiami i niedostosowaniem społecznym. Kolejne placówki to ośrodki rehabilitacyjne (turnusowe, ambulatoryjne, warsztatowe), warsztaty terapeutyczne i terapii zajęciowej (opieka i pomoc medyczna, także zajęcia – w pracowniach stolarskich, krawieckich, kulinarnych, wkliniarskich, malarskich – plastycznych), domy dziennego pobytu, domy stałego pobytu czy zakłady pracy. Starsze osoby objęte są opieką poprzez stacje opieki, gabinety rehabilitacyjne, domy dziennego pobytu, domy stałego pobytu, hospicja, poradnie oraz apteki. Istotną rolę odgrywają hospicja (domowe i stacjonarne) opiekujące się chorymi w ostatnim stadium choroby nowotworowej oraz ich rodzinami, którym świadczona jest pomoc poradnictwa paliatywnego.

Dla osób znajdujących się w sytuacji skrajnego ubóstwa, marginalizacji społecznej, głównie bezdomnych prowadzona jest działalność o charakterze socjalnym, np. noclegownie dające możliwość noclegu lub pobytu całonocnego, a także zajęcia terapeutyczne i aktywizujące mające na celu znalezienie pracy i własnego lub socjalnego mieszkania. W ramach pracy placówek Caritas realizowana jest działalność kuchni (jadłodajnie, stołówki), które są najbardziej

²² Por. tamże, s. 9-10.

rozpowszechnionymi oraz koniecznymi we współczesnej rzeczywistości elementami pomocy najuboższym. Tam wydawana jest żywność – szczególnie gorące posiłki – osobom zarejestrowanym oraz przypadkowym, potrzebującym wsparcia. Caritas poprzez zorganizowaną strukturę w poszczególnych diecezjach, parafiach pomaga najbardziej potrzebujących wspierając tym samym lokalne samorządy i działania państwa w rozwiązywaniu problemów społecznych. Obok Caritas istnieje szereg innych zgromadzeń zakonnych i świeckich, katolickich stowarzyszeń czy fundacji, które niosą pomoc osobom będącym w trudnej sytuacji materialnej, włączając się strategią przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.

Zakończenie

Nie sposób w tak krótkiej dysertacji poruszyć wszystkich spraw dotyczących przesłania Miłosierdzia Bożego w Kościele współczesnym. Dopóki będzie żył człowiek, stale będą pojawiać się problemy związane z jego codzienną egzystencją, które dotyczą w różnym stopniu każdego. Działalność charytatywna Kościoła realizuje Boże Miłosierdzie przez Caritas nie tylko w niesieniu pomocy materialnej, ale też duchowej i psychologicznej, przywracając godność osoby ludzkiej, umożliwiając odnalezienie się w społeczeństwie²³.

Należy podkreślić, że Caritas, jako organizacja charytatywno-opiekuńcza Kościoła posiada osobowość prawną i prowadzi swoją działalność zgodnie ze Statutem oraz normami prawa kościelnego i państwowego. Caritas w Polsce prowadzi placówki specjalistyczne, organizuje doraźną pomoc dla osób i grup społecznych jej potrzebujących (w tym pomoc humanitarna ofiarom kataklizmów naturalnych i katastrof) oraz troszczy się o dzieła miłosierdzia, formację duchową i moralną pracowników i wolontariuszy, a także krzewi ideę miłosierdzia chrześcijańskiego. Poszczególne Caritas diecezjalne współpracują ze sobą, zachowując zasadę autonomii, a Caritas Polska pełni względem Caritas diecezjalnych funkcję koordynacyjną i reprezentacyjną na szczeblu ogólnopolskim i arenie międzynarodowej. Puentą do dalszych rozważań i podejmowania działań miłości miłosiernej niech posłużą słowa Papieża Benedykt XVI: „Miłość – *caritas* – zawsze będzie konieczna, również w najbardziej sprawiedliwej społeczności. Nie ma takiego sprawiedliwego porządku państwowego, który mógłby sprawić, że posługa miłości byłaby zbędna. Kto usiłuje uwolnić się od miłości, będzie gotowy uwolnić się od człowieka, jako człowieka. Zawsze będzie istniało cierpienie, które potrzebuje pocieszenia i pomocy. Zawsze będzie samotność. Zawsze będą sytuacje materialnej potrzeby, w których konieczna jest pomoc w duchu konkretnej miłości bliźniego²⁴”.

²³ Por. I. Grabarczyk, *System wsparcia i pomocy bezdomnym*, Olsztyn 2007, s. 17-20.

²⁴ Por. Encyklika Ojca Świętego Benedykta XVI, *Deus caritas est*, nr 28.

EXERCISE OF THE GOD'S MERCY IN THE CARITAS ACTIVITY

Summary

Exercise of the God's Mercy in Caritas activity is a charity service based on the God's commandment of love, appropriate to needs of people who suffer financial or spiritual poverty, aimed at bringing help in living decent quality of life. The motive for activity and the charity service comes out of the commandment of the love to a neighbor and desire for imitating the Christ (Luke 10, 30-36). Service to poor and suffering people is an evidence of faithfulnesses to the Gospel and is a continuation of the rich charity tradition of the Roman Catholic Church. Concern about the poor and needing people carried on in the organized and scheduled way exemplifies the solidarity in the Christ with the poor people.

Key words: Caritas, mercy, charity, social assistance, unemployment, homelessness, family, pastoral theology.